

Kvinner inntog i norsk politikk: Kvinnemakt og likestillingspolitikk 1970–1990

1970 ble et vendepunkt i norsk politikk. Kvinner ble på en helt annen måte synlige i politikken og stadig fler ble aktive deltakere og representanter i offentlige beslutningsorganer. Politisk representasjon for kvinner utløste en ny likestillingspolitikk og bidro til at flere saker som angikk kvinner fikk en mer sentral plass på den politiske dagsorden.

Gro Harlem Brundtland ble historisk som Norges første kvinnelige statsminister da hun dannet sin første regjering i 1981., Foto: Arbeiderbladet, Eier: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Politisk vendepunkt 1970

Kvinners inntog i norsk politikk kan tidfestes til perioden mellom 1970 og 1986. Fra å være omtrent fraværende i norsk politikk kom kvinner inn i folkevalgte organer og offentlig utvalg i så stort antall at de ble en «kritisk masse» i politikken. Forskere snakker om kritisk masse eller antall når en tidligere minoritet oppnår omkring en tredjedel av en gruppe, for eksempel i en folkevalgt forsamling eller økonomisk virksomhet.

“

Vi kan si at kvinners inntog kulminerte på midten av 1980-tallet, da kvinner hadde oppnådd et kritisk antall og svært sentrale posisjoner i norsk politikk. Høydepunktet, i 1986, kom da Gro Harlem Brundtland dannet den såkalte kvinneregjeringen.

Først da blir de så tallrike at de får reell mulighet til å påvirke gruppens kultur og beslutninger. Vi kan si at kvinners inntog kulminerte på midten av 1980-tallet, da kvinner hadde oppnådd et kritisk antall og svært sentrale posisjoner i norsk politikk. Høydepunktet, i 1986, kom da Gro Harlem Brundtland dannet den såkalte kvinneregjeringen. Aldri før hadde kvinner hatt mer enn 25 prosent av ministerpostene i Regjeringen. Aldri senere har de hatt mindre enn 40 prosent. Dette betyr ikke at kvinner og menn i Norge er blitt likestilt på alle områder, men i denne perioden var de utvilsomt mer politisk likestilte enn kvinner og menn i de fleste andre land.

Dybden og rekkevidden av det politiske vendepunktet rundt 1970 blir først tydelig i kontrast til det tradisjonelle historiske bildet av politikken.

Tiden før 1970: Noen gylne år, men flest år uten framgang

Det var ikke mye likestillingspolitikk i Norge i tiden etter at vi fikk grunnloven i 1814, da det raskt ble klart at stemmeretten til det nye Stortinget skulle være forbeholdt menn. De fleste av lovene som var vedtatt før 1814 ble stående, og mange av dem var kjønnsdiskriminerende. Politikere og jurister tolket til og med lovene strengere enn før, for eksempel når det var spørsmål om kvinner kunne inngå bindende avtaler og kontrakter.

De gylne år

På slutten av 1800-tallet ble likestillingsspørsmål satt på dagsorden i kulturlivet og i politikken, og tiårene omkring århundreskiftet er kalt «de gylne år» for kvinnesaken. Ibsen skrev «Et dukkehjem», Kvinnesaksforeningen ble stiftet og arbeiderkvinnene organiserte seg. Mange av kravene ble innfridd. Kvinner fikk full myndighet og råderett over egne midler, de fikk vanlig arverett på linje med menn.

De fikk rett til å drive handel og håndverk og fikk adgang til visse andre yrker, som telegrafister og lærere. Langsomt fikk kvinner adgang til høyere utdanning, og etter hvert ble de fleste embeter åpnet også for kvinner, selv om presteembetet var lukket helt til 1952. Likestillingsdebatten i Norge har ofte vært preget av en forskjellsretorikk som fremhever at kvinner representerer andre verdier og interesser enn menn. Oppfatningen om at kvinner og menn har komplementære roller var også fremtredende i debatten omkring stemmeretten, selv om den gamle kvinnebevegelsen var splittet med hensyn til hvorvidt de ønsket å fremheve forskjeller eller likheter mellom kjønnene.

Norske Kvinders Sanitetsforening (N.K.S.), stiftet 1896, ble den største kvinneorganisasjonen i Norge. Som frivillig organisasjon hadde N.K.S. avgjørende betydning for utformingen av den norske velferdsstaten. Fra 1914 og fram til helsestasjonsloven trådte i kraft i 1974 hadde N.K.S. hatt ansvaret for rundt 650 helsestasjoner for mor og barn, de drev helse- og velferdsarbeid for eldre og tuberkuløse, organiserte husmorferier og annet hjelpearbeid. Her fra en helsestasjon i Oslo rundt 1920. Foto: Narve Skarpmoen, Nasjonalbiblioteket

Det var like fullt på de såkalte kvinnelige områder at kvinner først ble integrert i formelle politiske posisjoner, også før kvinner fikk alminnelig stemmerett; på saksområder som skole, familie og omsorg i vid forstand. I folkeskoleloven av 1889 ble det slått fast at kvinner var valgbare til skolestyret. I vergemålsloven av 1886 ble prinsippet om kjønnskvoltering første gang knesatt gjennom bestemmelsen om at en eller to av de kommunevalgte medlemmene i vergerådet skullete være kvinner. Likedan ble det i 1900 vedtatt en lov om at både kvinner og menn kunne velges til fattigstyret.

Stemmerett og valg

Den største saken i de gyldne årene var stemmerettskampen som varte i 30 år, fra det første forslaget ble fremmet i Stortinget i 1886 og fram til vedtaket i 1913 da kvinner fikk [stemmerett](#) og ble valgbare på linje med menn. Det tok bare et par tiår før kvinner brukte stemmeretten i samme omfang som menn, men få kvinner ble valgt som politiske representanter. Første kvinne på Stortinget kom inn som vararepresentant i 1911, men andelen kvinner forble lenge liten. Vi må fram til det første valget etter andre verdenskrig før kvinner fikk mer enn fem prosent, og helt fram til første valg på 1970-tallet, i 1973, før andelen kvinner på Stortinget oversteg ti prosent. I regjeringen var det ingen kvinner før i 1945, da det kom én. Først i 1970-årene ble det flere.

Det var omtrent likedan i kommunepolitikken. Riktignok vakte det oppsikt langt utenfor Norges grenser da det ble valgt inn 11 kvinner og 1 mann til kommunestyret i Utsira kommune i 1925, og Aase Helgesen ble den første kvinnelige ordføreren i Norge. Men Utsira var et unntak. Det var få kvinner i kommunestyrene fram til krigen. Likesom for Stortinget må vi fram til første valg etter 1970 før kvinner fikk mer enn ti prosent av de folkevalgte representantene i 1971. To tredjedeler av norske kommunestyrer var uten en eneste kvinnelig representant etter valget i 1945. Først med den nye kvinnebevegelsen fra slutten av 1960-tallet kom kvinner inn i de fleste av kommunestyrene i landet. Etter valget i 1971 var bare fem prosent av kommunestyrene rene mannsstyrer uten en eneste kvinnelig representant.

Kvinnerns politiske arena: frivillige organisasjoner

Rettighetsutviklingen og den politiske integreringen forløp svært ulikt for kvinner og menn. Fra slutten av 1800-tallet vant menn utenfor de etablerte elitene stadig flere posisjoner i markedet

(gjennom yrkesarbeid, faglig organisering og ledelse), i det sivile samfunn (gjennom frivillige organisasjoner og politiske partier) og i staten (politisk representasjon og utøvende makt).

Foto: Ørnelund, Leif

Oslo Museum

2289 Norges husmorforbund_1952_Leif Ørnelund_Oslo Museum.jpg

localstorage://files/2/e/2/5e5670edd313e3ace41c3ff28b9b65d5ab09870514/2e25e5670edd313e3ace41c3ff28b9b65d5ab09870514.jpg

Norges Husmorforbund var blant medlemmene i den tverrpolitiske komiteen som jobbet for å øke kvinneandelen i norske kommunestyre. Bilder av flere kvinner som sitter samlet rundt et bord. Norges Husmorforbund var blant medlemmene i den tverrpolitiske komiteen som jobbet for å øke kvinneandelen i norske kommunestyre. Foto: Leif Ørnelund, Oslo Museum

De korporative institusjonene, som vokste frem i gråsonen mellom stat og marked, blant annet i form av forhandlinger mellom staten og organisasjonene i arbeids- og varemarkedet (landbruk og fiske), ble også en viktig kilde til økonomisk og politisk innflytelse for menn.

Historien til kvinner er annerledes. Fra slutten av 1800-tallet og frem mot 1970 var de frivillige organisasjonene i sivilsamfunnet nær sagt den eneste politiske arena for kvinner. De skulle få avgjørende betydning for utformingen av den norske velferdsstaten. Men kvinner forble marginale

når det gjaldt makt og innflytelse i arbeidsmarkedet og statsledelsen Det tradisjonelle alternativ for kvinner der var å øve en indirekte - og for offentligheten usynlig - innflytelse via menn; fedre, ektefeller, brødre og venner.

Perioden fra ca. 1880 og fram til første verdenskrig ble en avgjørende epoke når det gjaldt å lovfeste politiske, sosiale og økonomiske rettigheter for kvinner. Ikke før på 1970-tallet fikk vi en tilsvarende reformperiode.

Magre år for kvinnesak og likestilling

Gjennom de to verdenskrigene og den senere husmorepoken hadde kvinnesaken magre kår. Den økonomisk vanskelige mellomkrigstiden innebar tilbakeslag for kvinnesaken. Det ble for eksempel en målsetting flere steder, blant annet i Oslo, at gifte kvinner ikke skulle ansettes i lønnet arbeid, så lenge mange menn var arbeidsløse. Den såkalte husmorepoken stod på sitt høyeste i 1950-årene. Datidens komplementære kjønnsroller betydde at menn hadde et mye bredere offentlig og politisk spillerom enn kvinner. Med unntak av kvinners frivillige organisasjoner, var kvinner flest usynlige og bare i et bitte lite mindretall i den offentlige politiske sfære.

Tvetydig kvinnepolitikk i husmorepoken

Vi kan neppe si at det fantes en offentlig likestillingspolitikk før 1970, selv om staten førte en kvinnepolitikk. Målene for kvinnepolitikken var imidlertid tvetydige gjennom husmorepoken. Det ble ført en politikk for mødrene og en annen politikk for døtrene. Mødrepolitikken ble relatert til kjernefamiliens behov; siktemålet var å etablere den såkalte indeksfamilien hvor én inntekt skulle være tilstrekkelig for å brødfø familien. Kvinnen skulle være husmor og mannen forsørger. Men samtidig fikk den sterke satsningen på utdanning stor betydning for døtrene. Målet var å utjevne den ulike tilgangen til videregående utdanning, både med hensyn til sosial bakgrunn, bosted og kjønn.

I slutten av husmorepoken kom det enkelte politiske utspill som stod i kontrast til mødrepolitikken. Forløperen til en statlig likestillingspolitikk kom med nedsettelsen av Likelønnskomiteen i 1949. Den foranlediget etableringen av Likelønnsrådet i 1959 i forbindelse med at Norge ratifiserte ILO-konvensjon nr. 100 om lik lønn for kvinner og menn for arbeid av lik verdi. - Et annet viktig tiltak var avskaffelse av samskatten i 1959. Gifte kvinner fikk rett til å levere særskilt likning, så fremt de ikke arbeidet i mannens bedrift. Dermed ble det mer skattemessig lønnsomt for gifte kvinner å ta lønnet arbeid.

Den nye kvinnebevegelsen som vokste frem fra slutten av 1960-tallet representerte et gjennomgripende opprør mot den tradisjonelle mødrepolitikken og den politiske usynliggjøringen

av kvinner. Den var en viktig drivkraft bak vendepunktet rundt 1970 som innledet nye gylne år for realiseringen av kvinners sosiale og politiske rettigheter.

Nye gylne år: Kvinners inntog i norsk politikk 1970 - 1986

Det er mange grunner til det nye oppsvinget i likestillingen fra omkring 1970. Den økonomiske veksten økte behovet for arbeidskraft. Kvinnene ble en ressurs, utover en midlertidig reservearbeidskraft, som kunne settes inn. Utdanningspolitikken hadde gjort at flere og flere kvinner ønsket å ta del i yrkeslivet. Lånekassen for studerende ungdom var blitt opprettet som ledd i velferdspolitikken etter krigen. Den gjorde det etter hvert mulig for alle å ta utdanning, uansett om foreldrene hadde god eller dårlig økonomi. Flere og flere unge kvinner brukte muligheten til å finansiere sin egen utdanning.

Samtidig fikk likestillingen en ny motor gjennom den nye kvinnebevegelsen. Den nye kvinnebevegelsen var del av en større bølge av politisk aktivitet som gikk over den vestlige verden i 1960- og 70-årene, gjerne kalt «det nye venstre», The New Left. Det var til sammen mange saker og bevegelser: motstanden mot atomvåpen, motstand mot USAs krigføring i Vietnam, de svartes bevegelse, studentbevegelsen, kvinnebevegelsen. Men ideene og språkbruken hadde felles utgangspunkt. Det dreide seg om å oppheve undertrykking og utbytting. Det dreide seg om frigjøring.

Disse bevegelsene samlet mange mennesker. Det ble dannet nye organisasjoner, såkalte «grasrotbevegelser» hvor diskusjonene gikk høyt og mange gikk i demonstrasjonstog i gatene. Forfattere og andre kunstnere bidro med sitt. Alt dette påvirket også politikerne og politikken.

For likestillingen ble det viktig at kvinnebevegelsen presset på og satte saker på dagsorden, og at noen kvinneaktivister gikk inn i politiske posisjoner. Vi fikk en jevnere fordeling mellom kvinner og menn som deltakere i politikken samtidig som likestilling ble et viktig politiske mål på flere områder.

Deltakelse i politikken fra omkring 1970

Kommunestyre og Storting

Opptakten til den kraftige veksten i kvinners politiske representasjon kom med en aksjon i forbindelse med kommunevalget i 1967. Da ble det nedsatt en komité med statsminister Per Borten som formann. Alle partier og en rekke kvinneorganisasjoner var med i komiteen. Den satte i gang en kampanje gjennom aviser, radio, skoler og partier. Målsettingen var å få flere kvinner i

kommunestyrene. Det virket på nominasjonsprosessen og listeretting. Resultatet var «kvinnekuppet». Flere kommunestyrer fikk en kraftig økning i antall kvinner.

2331 nes kommunestyre 1964.jpg

localstorage://files/2/f/a/5d98be1ac3973f2a79e731058ef3f5d5ba43d45577/2fa5d98be1ac3973f2a79e731058ef3f5d5ba43d45577.jpg

Fram til 1970 var politikerne stort sett menn. Her er Nes kommunestyre på Hedmark, med sine to kvinnelige representanter på flankene, før sammenslåingen i storkommunen Ringsaker 1. januar 1964. Gruppe kommunestyrerepresentanter, to kvinner, mange menn. Fram til 1970 var politikerne stort sett menn. Her er Nes kommunestyre på Hedmark, med sine to kvinnelige representanter på flankene, før sammenslåingen i storkommunen Ringsaker 1. januar 1964. Foto: Hamar Stiftstidende, Anno Domkirkeodden

Det er likevel en myte at kvinnekuppene har styrket kvinners representasjon på landsbasis. Analyser av lokalvalgene mellom 1975 og 1995 viser tvert om listerettingene ved hvert eneste valg bidro til at kvinneandelen i kommunestyrene ble 5 til 10 prosentpoeng lavere enn den ville blitt dersom velgerne hadde fulgt prioriteringene til de politiske partiene og unnlatt å rette på listene. Når kvinneandelen likevel økte ved nesten alle valgene skyldes det at partiene i økende grad har sikret kvinner plass på listene gjennom forhåndskumulering.

Mens økningen i kvinners representasjon gikk påfallende langsomt fram til 1970, gjorde den et byks fremover ved de første valgene på 1970-tallet. Ved lokalvalget i 1971 økte kvinners andel i kommunestyrene fra 9,5 til 14,8 prosent.???

Valget vakte stor oppsikt, ikke bare på grunn av den kraftige økningen i kvinners representasjon, men særlig fordi valget resulterte i rene kvinneflertall i flere [kommuner](#). Ved Stortingsvalget i 1973 økte kvinneandelen fra 9 til 16 prosent. Når andelen valgte kvinner på landsbasis passerte ti prosentgrensen, kan det virke smått for oss i dag, men den gang var det stor framgang.

Det neste valget på 1970-tallet representerte vel så stort fremskritt for kvinnene. Etter Stortingsvalget i 1977 fikk kvinner 24 prosent av plassene i parlamentet. Det neste valget i 1981

førte til små endringer, men etter valget i 1985 utgjorde kvinner 34 prosent av representantene på Stortinget.

Kommunevalget i 1975 førte til små endringer, men etter det påfølgende kommunevalget i 1979 var 23 prosent av kommunestyrerepresentantene kvinner. Den politiske mobiliseringen blant de brede lag av kvinner skjerpet dessuten den partipolitiske konkurransen om stemmene til kvinner, og bidro også til at det ble viktig for partiene å føre opp kvinner på listene.

I fylkestingene, hvor det ble innført folkevalg fra 1975, har kvinner alltid vært bedre representert enn i kommunestyrene (25 prosent etter valget i 1975, 29 prosent etter valget i 1979 og 33 prosent etter valget i 1983). Det kan ha sammenheng med flere forhold. For det første var fylkestingene nyskapte organer hvor kvinner ikke måtte konkurrere med menn som allerede hadde opparbeidet seg erfaring. For det andre, og antakelig langt viktigere, retter velgerne sjelden på fylkeslistene. Resultatene av valgene blir dermed mer i overensstemmelse med prioriteringene til de politiske partiene.

Utøvende makt

Med bedre innpass i de folkevalgte forsamlingene ble det omsider også mulig for kvinner ta del i den utøvende makten. Den kvinnelige ordføreren på Utsira i 1925 var likevel et unntak, og etter valget i 1987 var det mindre enn 5 prosent kvinner blant norske ordførere. Først etter valget i 1991 passerte vi ti prosentgrensen da 11 prosent av ordførerne var kvinner. Også i formannskapene var det relativt få kvinner, 15 prosent etter valget i 1979 og 22 prosent etter valget i 1983.

“

Gro Harlem Brundtland ble historisk som Norges første kvinnelige statsminister da hun dannet sin første regjering i 1981. Hun bidro til en ny verdenssensasjon da hun dannet den såkalte «kvinneregjeringen» i 1986 med 44 prosent kvinner.

I regjeringen, som lenge var lovlig stengt for kvinner, hadde det ikke vært aktuell politikk å ta inn kvinner før i 1945, men alle regjeringene som ble dannet mellom 1973 og 1981 hadde mellom 20 og 25 prosent kvinner. Gro Harlem Brundtland ble historisk som Norges første kvinnelige statsminister da hun dannet sin første regjering i 1981. Hun bidro til en ny verdenssensasjon da hun dannet den såkalte «kvinneregjeringen» i 1986 med 44 prosent kvinner. I den neste Brundtland-regjeringen i 1990 var hele 9 av 19 statsråder kvinner - det er 47 prosent.

Fra midten av 1980-tallet, etter at kvinner hadde oppnådd et kritisk antall og mange sentrale posisjoner i politikken fikk vi en langt mer offensiv likestillingspolitikk enn før. I perioden mellom 1970 og 1986, parallelt med den økende representasjonen for kvinner, kom det like fullt avgjørende reformer med eksplisitt mål om å sikre likestilling mellom kjønnene.

Likestillingspolitikken fra omkring 1970

I løpet av 1970-årene erobret likestilling mellom kjønnene en plass i politikken. Det ble ikke lenger snakk om interessegruppepolitikk for spesielt interesserte, men en politisk målsetting med bred aksept i det etablerte politiske miljøet, og med bred oppslutning blant et stort flertall av befolkningen. Likestilling var en politisk kampsak som var steget opp til honnørplass, som noen uttrykte det.

1970-årene var preget av kamp for rettigheter som favnet bredt blant kvinner, bl.a. retten til lønnet arbeid, utdanning og selvbestemt abort. 1970-årene er blitt omtalt som de store lovreformenes periode. Gjerne etter store diskusjoner og mye engasjement fikk vi viktige lover som lov om selvbestemt abort (1978), lov om likestilling mellom kjønnene i (1978), lov om barnehager (1975), lov om arbeidsmiljø (1977), som blant annet utvidet adgangen til permisjon ved svangerskap og fødsel.

Likestillingsinstitusjonene

I mars 1971 ble Inger Louise Valle fra Arbeiderpartiet statsråd for Familie- og forbrukerdepartementet. I løpet av kort tid hadde departementet utarbeidet forslag om et Likestillingsråd som skulle avløse Likelønnsrådet fra 1959. Norsk Kvinnesaksforeningen tok første initiativ til et slik råd i et brev til regjeringen i 1967, og purret saken gjentatte ganger.

Innflytelse fra FN fikk også betydning. En resolusjon i FNs sosiale og økonomiske råd som henstilte medlemslandene om å opprette nasjonale kommisjoner som kunne arbeide for å bedre kvinners stilling ga støtet til dannelsen av Likestillingsrådet i 1972. Det fikk et videre mandat enn sin forløper Likelønnsrådet, og var et rådgivende organ for offentlige myndigheter, partene i arbeidslivet, frivillige organisasjoner og publikum. Rådet ble finansiert av staten, men hadde et selvstendig faglig ansvar for sine prioriteringer og resultatmål.

Fra slutten av 1800-tallet og frem mot 1970 var de frivillige organisasjonene i sivilsamfunnet nærmest den eneste politiske arena for kvinner. Her er paraplyorganisasjonen for ikke-sosialistiske kvinneorganisasjoner Norske Kvinners Nasjonalråd avbildet i Oslo ca. 1910. Betzy Kjelsberg i midten kledd i svart. Foto: Narve Skarpmoen, Nasjonalbiblioteket

Gjennom 1970-årene fikk offentlig likestillingsarbeid en fastere institusjonalisering. Likestillingsloven ble vedtatt og det ble etablert et tredelt system av institusjoner med Departementet som koordinerende organ, Likestillingsrådet som rådgivende organ og Likestillingsombudet som håndhevende organ. Dette var tydelige uttrykk for at likestilling hadde fått en sterkere prioritering på statlig nivå.

Lov om likestilling (1978) ble iverksatt fra 1979. Kjernen i loven er forbudet mot kjønnsdiskriminering på alle samfunnsområder, med unntak av «indre forhold i trossamfunn». Lovforslaget ble særlig begrunnet med påvisning av markerte forskjeller i kvinners og menns stilling innenfor utdanning, arbeidsmarked og i offentlige verv. På alle områdene var kvinner langt dårligere stilt enn menn. Loven er i prinsippet kjønnsnøytral, men denne hovedregelen er modifisert gjennom bestemmelsen om at loven særlig tok sikte på å bedre kvinnens stilling i samfunnet (§ 1.1). Målsettingen om kjønnsnøytrale regler er uttrykk for ønsket om å skape like

muligheter. Ønsket om å forskjellsbehandle der utgangspunktet er så ulikt at like regler ville resultere i forsterkede ulikheter, har resultatlikhet som mål.

Norge var det første landet i verden som opprettet et Likestillingsombud. Det skjedde i 1979 med utnevnelsen av Eva Kolstad.

En selvstendig administrativ enhet med forvaltningsansvar for likestilling ble første gang opprettet i 1978 gjennom etableringen av familie- og likestillingsavdelingen i Familie- og forbrukerdepartementet (senere Barne- og familiedepartementet). Likestillingsrådet som ble lovfestet i 1978, ble administrativt underlagt departementet, men det hadde en faglig forankret uavhengighet og mer selvstendig stilling i forhold til departementet enn for eksempel et direktorat.

Norge var det første landet i verden som opprettet et Likestillingsombud. Det skjedde i 1979 med utnevnelsen av Eva Kolstad. Ombudet skal drive informasjonsvirksomhet og føre tilsyn med at likestillingsloven blir overholdt. Det har særskilt ansvar for å behandle klager over brudd på loven. Selv om Ombudet har begrensede sanksjonsmuligheter, har det på mange vis en betydelig innflytelse. Det kommer blant annet til uttrykk gjennom at domstolene sjelden omstøter synspunktene til Ombudet eller avgjørelsene til Klagenemnda for likestilling. Via sin omfattende informasjon og veiledning til enkeltindivider og organisasjoner spiller Ombudet dessuten en viktig rolle med hensyn til å påvirke holdninger og atferd. I 2006 ble Likestillingsombudet slått sammen med Likestillingssenteret (tidligere Likestillingsrådet) og Senter mot etnisk diskriminering (SMED) til Likestillings- og diskrimineringsombudet (red. anm.).

Andre sentrale aktører i likestillingspolitikken fra 1970-tallet var kommunene, partene i arbeidslivet, kvinneorganisasjonene og kvinnegruppene i de politiske partiene. Det første kommunale likestillingsutvalget ble opprettet i 1977. Slike utvalg ble ikke gjort obligatoriske, men ved utgangen av 1980-tallet hadde mer enn 300 av 439 kommuner opprettet likestillingsutvalg. Alle fylkeskommunene på denne tiden hadde utvalg med ansvar for likestillingsarbeidet. Etter hvert som kommunene fikk utvidet ansvar for å iverksette velferdspolitikken ble de desto viktigere aktører i likestillingspolitikken.

Kjønnskvolterung

De fleste av partiene hadde egne kvinnepolitiske utvalg og kvinneorganisasjoner. Venstre og SV innførte regler om kvotering i henholdsvis 1974 og 1975. Venstre innførte bare kvoteringsregler i partiorganene, men SV vedtok i tillegg at kvinner skulle utgjøre minst 40 prosent av kandidatene

på valglistene. Arbeiderpartiet kom etter i 1983, men vi må fram til 1989 og 1993 før kvotering ble innført i henholdsvis Senterpartiet og Kristelig Folkeparti innførte kvotering. Analyser av dagsordenprosessene viser at partiprogrammene fikk en jevnt økende fokusering på forpliktelsene til staten i spørsmål om kvinners økonomiske uavhengighet fra begynnelsen av 1970-tallet og frem til slutten av 1980-tallet. Intervjuer med stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer om hvordan økt kvinnedeltakelse har bidratt til å endre partienes standpunkter fremhever dessuten omsorgspolitikken som det mest sentrale område.

Kvinne- og kjønnsforskning

Kvinne- og kjønnsforskningen (den gang kalt kvinneforskning), som ble etablert fra begynnelsen av 1970-årene var også en sentral aktør i likestillingsarbeidet. Den dokumenterte den politiske usynliggjøringen av kvinner og utviklet teorier og perspektiver som korrigerte og supplerte den tradisjonelle kjønnsblinde vitenskapen. Kvinne- og kjønnsforskningen fikk raskt faglig tyngde og allerede i 1977 ble det opprettet et eget (samfunnsvitenskapelig) sekretariat for kvinneforskning i Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Sekretariat var et prøveprosjekt, men like fullt en pioner i institusjonaliseringen av kvinneforskningen i Norden. I 1991 ble sekretariatet permanent, (og da var det også blitt tverrfaglig).

Lønnet arbeid og barn

Parallelt med integreringen av kvinner i politikken gjennom 1970-årene ble bruddet med husmorsamfunnet tydelig gjennom sterk vekst i kvinners sysselsetting. Den var særlig markert blant gifte kvinner, ikke bare blant de yngre, men i alle generasjoner født etter 1920.

Det er likevel en myte at offentlig velferdspolitikkk var en viktig drivkraft bak kvinnes inntog i yrkeslivet. Norske kvinner tok lønnet arbeid til tross for svært magre tilbud om offentlig ytelser som kunne gjøre det enklere å kombinere lønnet yrkesarbeid og ulønnet omsorgsarbeid.

Flere politiske forslag på 1970-tallet rettet riktignok fokus mot kvinners adgang til lønnet arbeid, men først etter 1980 ble det særlig oppmerksomhet omkring problemene med å kombinere familie og arbeid. På midten av 1980-tallet var barnehagedekningen i Norge den laveste i Norden. Mindre enn 30 prosent av norske småbarn hadde plass i barnehage. Og fortsatt var lengden på fødselspermisjonen den korteste i Norden.

Likestillingspolitikk for 1980- og 1990-årene. Strategisk antall utløser strategisk politikk

I juli 1980 underskrev Norge Konvensjonen om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner, vedtatt av FNs generalforsamling i desember 1979. Bare ett år senere, i 1981, fikk likestillingsloven en ny bestemmelse om at begge kjønn skulle sikres representasjon (minst to

representanter) i offentlig utvalg, styrer og råd. Om 1970-tallet var loverreformenenes periode, ble 1980-tallet i parlamentarisk sammenheng femårsplanenes periode. Den første nasjonale planen for likestilling løp fra 1981-85, den andre fra 1986-1990.

Gro Harlem Brundtland lagde ny verdenssensasjon da hun dannet den såkalte «kvinneregjeringen» i 1986 med 44 prosent kvinner. Under Brundtland-regjeringene ble likestillingsloven skjerpet, foreldrepermisjonene økt og full dekning av barnehageplasser ble et politisk mål.

Likestillingspolitikken ble langt mer offensiv etter at kvinner oppnådde et kritisk antall i politikken. Det er neppe tilfeldig; strategiske antall har utløst en bredere og mer strategisk politikk. Den såkalte kvinneregjeringen skjerpet likestillingsloven fra 1988 gjennom bestemmelsen om at begge kjønn skulle være ha minst 40 prosent representasjon i offentlig oppnevnte utvalg og råd.

Fra siste halvdel av 1980-tallet ble velferdspolitikken dessuten en langt viktigere forutsetning for kvinners sysselsetting. Det ble et politisk mål å oppnå full behovsdekning av barnehageplasser. Et annet sentralt mål var likestilling av omsorgsarbeid gjennom skarpere fokus mot mannens rolle, særlig i familien. Retten til foreldrepermisjon ved barnefødsler ble betraktelig utvidet i 1987. Fedre hadde fått rett til fødselspermisjon fra 1977, men det monnet lite før fedrekvoten ble innført i 1993,

da fedre fikk eksklusiv rett til 4 ukers fødselspermisjon. Samtidig med at menn tok i bruk fedrekvoten, tok de også mer ut av den samlede permisjonstiden som mor og far kan dele mellom seg. Det er likevel et godt stykke igjen til at fedre har like stor del i omsorgen for små barn som mødre har.

St.meld. nr. 70 (1991-1992) om likestillingspolitikk i 1990-årene understreker at likestilling og kjønnsperspektiver bør integreres på alle områder i politikken. Den målbærer et ønske om å styrke kvinners innflytelse på alle området i samfunnslivet hvor det blir tatt beslutninger, ikke bare i politikken, men også i arbeidslivet, media og i rettssystemet. Det gjenstår mange likestillingspolitiske utfordringer og oppgaver. Det gjelder blant annet spørsmål om lik lønn for arbeid av lik verdi, innflytelse i sentrale institusjoner og i næringslivet, likestilt omsorg, spørsmål omkring kvinner i distriktene, kvinners helse, seksualisert vold og nye samlivsmønstre. Sist, men ikke minst, er det blitt økende oppmerksomhet om behovet for en mer differensiert likestillingspolitikk som tar hensyn til at kvinner utgjør en mye mindre ensartet gruppe nå enn før. Mens likestillingspolitikken i 1970-årene favnet så å si alle kvinner i kampen for rett til lønnet arbeid, utdanning, og selvbestemt abort, ble 1990-årene i større grad preget av at kvinner har ulike behov og ønsker.

Se også

- [«Kvinnekupp» i Asker 1971](#)
- [Den nye kvinnebevegelsen i 1970-årene](#)
- [Abortkampen på 1970-tallet](#)

Kilder

- Bergqvist, Christina (red.) (1999): Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden. Oslo: Universitetsforlaget
- Berven, Nina og Per Selle (red.) (2001): Svekket kvinnemakt? De frivillige organisasjonene og velferdsstaten. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag
- Likestilling i Norge. Nasjonal Rapport til FNs 4. globale kvinnekonferanse i Beijing 1995. Oktober 1994. Oslo: Utenriksdepartementet og Barne- og familiedepartementet.
- Lønnå, Elisabeth (1996): Stolthet og kvinnekamp. Norsk kvinnesaksforenings historie fra 1913, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Nagel, Anne-Hilde (red.)(1998): Kjønn og velferdsstat. Bergen: Alma Mater
- NOU 1995:15. Et Apparat for likestilling. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Raaum, Nina C. (red.) (1995): Kjønn og politikk. Oslo: Tano

- Skjeie, Hege (1999): «Likestillingsprosesser og kjønnsmakt», i Øvind Østerud m.fl: Mot en ny makturedning. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- St.meld.nr. 70 (1991-92): Likestillingspolitikk for 1990-åra, Barne- og familiedepartementet

1970-TALLETS KVINNEKAMP

KAMPEN FOR STEMMERETT

KVINNER I POLITIKKEN

Meldinger ved utskriftstidspunkt 22. oktober 2026, kl. 23.21 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.